

אם ישראל חפצת חיים, עליה לגבש נורמות שלטון, ערכים ומנהיגות

פרופ' אבישי ברורמן
נשיא אוניברסיטת בן-גוריון

אני מבקש לנצל את הזמן העומד לרשותי להציג בפניכם לא רק את פרויקט הנגב כפרויקט לאומי ולא לעסוק באינטרס סקטוריאלי, אלא לגם לדון בשאלה האם ישראל, המצויה כרגע במשבר כלכלי וחברתי, מסוגלת בשנים הקרובות להיחלץ ממנו או שהיא תיקלע למצב המסוכן ביותר שמשמעותו התכנסות לגיהנום בשלבים.

אני כלכלן. עשיתי את הדוקטורט שלי באוניברסיטת סטנפורד ואני תמיד מציין שהיה אתי כלכלן אחד בשם עזרא סולומון, פיליפיני גוי, שכל הרצאה שלו היה פותח במלים: "Economic forecasting, like astrology, looks good", ואחרי כן, כמובן, היה ממשיך בתחזיות. גם אני נוהג לחזור, כמו קאטו הזקן, על אימרה דומה הקובעת: כל אלה שנותנים לכם תחזיות – קחו את דבריהם בערבון מוגבל. אבל כדי לנתח תרחישים, שני המשתנים העיקריים שאותם דרוש להבין במדינת ישראל הם: ראשית – הדמוגרפיה, ושנית – כלכלת הידע והמשמעות שלה.

לגבי הדמוגרפיה, אני חוזר עוד פעם כמו קאטו הזקן, דרושים 2,16 ילדים לאישה כדי לשמור על אותו גודל אוכלוסייה. באירופה האוכלוסייה מצטמקת. בגרמניה למשל ממוצע הילודה הוא 1,4; באיטליה 1,2; בספרד הקתולית 1,1. בעוד מספר שבועות אהיה אורח של שר החינוך בספרד והבריחה של חברי הקתולים היא שהנשים הקתוליות מתפללות לאפיפיור אבל בולעות את הגלולה. בקצב הזה של הילודה אירופה תצטרך להחליט, יותר נכון הנשים יצטרכו להחליט, או שהן יולדות או שתהיה הגירה מסיבית לאירופה מצפון אפריקה ומתורכיה וממדינות האיסלם, והגירה זו תהיה בעיה מרכזית לאירופה.

אבל אני לא מדבר כאן על אירופה אלא על ישראל. אתם שאמונים על הנושא הקרקעי מכירים בוודאי את המצב הדמוגרפי אצלנו. כאן יש 2,8 ילדים לאישה וזה לכאורה בסדר, אבל המספר הזה הוא ממוצע. וממוצע איננו משתנה סטטיסטי מספיק. מה שחשוב

אם ישראל חפצת חיים, עליה לגבש נורמות שלטון, ערכים ומנהיגות

וקובע זה ההתפלגות של הילודה אצל היהודים-החרדים והערבים-המוסלמים. לכל אחד כאן בוודאי ברור מה הדמוגרפיה הקימת בישראל ולכן צריך, בלי ניתוחים נורמטיביים, להבין מה קורה אצלנו. גורם ייחודי נוסף שאתייחס אליו קיים אצלנו בנגב. אחוז הריבוי הטבעי הגבוה ביותר בעולם הוא אצל הברואים בנגב, והוא עומד על 4,3 אחוז. במסגרת של 4,3 אחוז ריבוי טבעי – ויתקנו אותי הגיאוגרפים אם אני לא מדויק – נדמה לי שהאוכלוסייה מכפילה את עצמה תוך 15 שנים.

רק לשם הדגמה בערכים היסטוריים צריך להבין שבארץ הקודש, כאשר מרק טווין ביקר כאן ב־1869 התגוררו כאן 25 אלף יהודים ומאה-מאתיים אלף ערבים. היום, ממערב

**"דרושים לישראל
מנהיגים שמוכנים
לפרוץ דרך,
שומכנים שהם
משרתים את
הילדים שלנו.**

לירדן מתגוררים תשעה וחצי מיליון איש. כלומר: ללא הגירה מסיבית, ללא זכות שיבה של ערביי ארץ ישראל הפלשתינים לא לישראל ולא לפלשתיין, אם לא יהיו שינויים, אנחנו נהיה, בגבולות זמן קצרים, בסביבות עשרים מיליון איש ממערב לירדן על אותם 26 אלף פלוס קילומטר מרובע. וכאשר יבוא היום ויחלוקו, אם יחלוקו אי פעם את הארץ הזאת, גם בשטח הישראלי, יהיו כאן 12 מיליון בעוד ארבעים שנה.

**את הנכדים שלנו.
מנהיגים עם כחות
אגו, יותר צניעות,
יותר ישר."**

ההנחה הדמוגרפית הזו, צריך להבין אותה מתוך נקודת הראות שכבר היום – ללא הנגב שהוא ששים אחוז מהשטח ורק שמונה אחוז מהאוכלוסייה – אנחנו צפופים יותר מבלגיה והולנד, המדינות הצפופות באירופה, ואנחנו

מתקרבים לצפיפות של מזרח אסיה. השאלה הראשונה בהקשר זה פשוטה: איך מדינה כמו ישראל, שיש לה נורמות שלטון מערביות, יכולת ביצוע ורמת הגינות ותרבותיות מסוימת, מסוגלת להתמודד עם בעיית הצפיפות.

התרחיש השני עוסק בכלכלת הידע. למרות ההתכווצות בפעילות, למרות הקריסה של נסדא"ק – המנוף הכלכלי שהיה לכלכלה הישראלית בעתיד הוא כלכלת הידע. היי-טק, ביו-טק, מדי-טק. לפני הקריסה של נסדא"ק היו כאן 4,000 סטרט-אפים. לפני הקריסה של נסדא"ק היינו מספר שניים בעולם המערבי בסטרט-אפים. אבל אסור לנו להיות סכסוד של הון אנושי לארצות-הברית. כאשר קיבלנו מתנה בשווי של מיליארדי דולרים מברית-המועצות לשעבר, לא שילמנו מס לברית-המועצות בתמורה להון האנושי

שקיבלנו ממנה. אם היום, בגלל המצב הכלכלי, 99 אחוז מהחברות שיוקמו על ידי ישראלים, יוקמו בארצות-הברית, הערך המוסף והתעסוקה יהיו בארצות-הברית, וכאן אנחנו בעצם נסכסד באמצעות הצבא, האוניברסיטאות והצעירים המבריקים שלנו, את כלכלת ארצות-הברית.

אם לא נבנה כאן חברות "לנצח" – ולנצח היום זה עשרים שנה – כמו צ'ק-פוינט, כמו טבע, בסופו של דבר כלכלת הידע תהיה סכסוד של ארצות-הברית. דבר שני בהקשר זה עוסק במימון ובמיקום של כלכלת הידע. באוקטובר 1990 חזרתי מהבנק העולמי בווינגטון לאוניברסיטת בן-גוריון, כנשיא. היינו אז 5,700 סטודנטים עם גירעונות. ההמלצה שקיבלתי מחלק מעמיתי בירושלים ותל-אביב היתה לא להתחרות באוניברסיטאות האלה אלא לבנות מכללה לנגב. מה זה מכללה לנגב? זה לנייטיבס, לאינדיאנים. סירבנו להצעה הזאת. היום יש לנו 15,500 סטודנטים ללא גירעון. חמישים אחוז באים מתל-אביב, ירושלים והגליל וחמישים אחוז מהנגב. למיטב ידיעתי האוניברסיטה שלנו היום היא המבוקשת ביותר ל-ב.א. בישראל. אבל הנקודה המרכזית והחשובה ביותר מבחינתי היא שאנחנו מספקים היום בסביבות עשרים אחוז, פחות או יותר, מכוח האדם העילי להיי-טק, ביו-טק ומדי-טק בישראל. 4,000 סטודנטים להנדסה, 2,000 למדעי הטבע, MBA 1,000, בית-ספר לרפואה שהבוגרים שלו מבוקשים ביותר. אבל אליה וקוץ בה. מתוך ארבעה מיליארד דולר קרנות הון סיכון פרטיות אשר הושקעו בשנה שעברה בישראל רק 0,3 אחוז הגיעו לנגב. וזה לא כלום. באו אלי הצעירים ואמרו, או שאנחנו בונים כאן עיר חדשה, עיר שמבוססת על ידע, אז "שלום" לך ברורמן, אנחנו "יורדים" לתל-אביב, לבבל, או שהולכים ישר לעמק הסיליקון, אתם תבחרו.

נקודה שלישית. ישראל היתה המדינה השוויונית ביותר בעולם המערבי עד 1975, נכון, לפני תשלומי מסים ותשלומי העברה. היום אנחנו שניים באי-השוויון לארצות-הברית. ואומר בצורה הבוטה ביותר שכמו כל דבר בוטה יש בו אי-דיוק: להוציא את ממשלת רבין-שוחט בזמנו, רוב ממשלות ישראל התרכזו בתשלומי העברה, לא השקיעו בתשתיות, לא השקיעו בחינוך. והתוצאה היא שתשלומי העברה של ישראל מתפוצצים ולא יוכלו להמשיך בצורה הקיימת. תשלומי העברה כפי שהם היום זו הדרך להנציח חלק מהבעיות ולא לפתור אותן.

במדינת ישראל קיים כיום משבר ביטחוני-מדיני שפתרונו לא נראה קרוב. אולי באמת היתה הזדמנות להשגת פתרון ואולי לא הייתה. לא אכנס לדברים האלה. כרגע לא נראה

אם ישראל חפצת חיים, עליה לגבש נורמות שלטון, ערכים ומנהיגות

שהפתרון יגיע. כתוצאה מן המצב באים אנשים מסוימים שאומרים: בואו לא נתמודד עכשיו עם הבעיות של פיזור האוכלוסין, עם הבעיות החברתיות, עם חלק מהבעיות הכלכליות. בואו נדחה את הטיפול בבעיות לעוד 5-10 שנים, כאשר נגיע לשלום, כאשר נשיג חוזה שלום עם ארצות ערב ועם הפלשתינאים. לצערי לא עומד לרשותנו זמן כזה. כאן אני חייב להיתלות בדור בן-גוריון, ותהיה זו הפעם היחידה שאתלה בו. עם קום המדינה, כאשר היו בארץ 600 אלף יהודים, עם מצב ביטחוני מאוד מאוד קשה, בן-גוריון

**"אם נחיה רק על
תרבות החומר, אם
לא נבנה פה מדינה
בעלת איכות חיים,
עם מורשת יהודית
ומורשת אזרחית -
בני הדור הצעיר
יגידו לא חלק לנו
בישראל ויתחילו
לצאת לארה"ב"**

דיבר על הנגב. אתם ודאי זוכרים את השנים הראשונות ההן, את הבעיות הקשות. הנגב היה אז פרויקט. אנחנו עומדים היום על תוצר של 16-17 אלף דולר לנפש, אנחנו רוצים לעלות ל-25 אלף דולר לנפש או שלושים אלף דולר לנפש כמו אצל הטובות בשכנותינו האירופיות. יכול להיות שבאמצעות מחקר ופיתוח נגיע לזה, אבל כשאתה עובר מ-16 ל-25 אלף דולר לנפש, מה שקובע את איכות החיים זה לא מספר הפריטים שאתה קונה בסופרמרקט. המוצרים הציבוריים, מה שקורא הכלכלן "פבליק גוד", הם הקובעים את איכות החיים. המוצרים האלה הם כמה זמן אתה מבלה על הכביש, הצפיפות, זיהום האוויר, האסתטיקה וכמובן רמת האלימות והביטחון האישי, שלהוציא כרגע את המשתנה החיצוני, הם פונקציה של

אי-השוויון הפנימי. לכן, לדעתי, ישראל צריכה ללכת היום לתוכנית הבאה שאותה אציג בפניכם. שלושה משתנים יקבעו אם חפצת חיים היא ישראל והם קשורים ליכולת השלטון ונורמות השלטון, הם קשורים לערכים והם קשורים למנהיגות.

איך ישראל צריכה להיראות? את אזור תל-אביב צריך לבנות לגובה. איך אמר מנכ"ל המינהל שלמה בן-אליהו? הוא אמר "עלה". חובה להשאיר בארץ הרבה מאד שטחים פתוחים. החשש שלי הוא שבתוך הלבירינט הזה, הכלכול הביורוקרטי וחוסר המנהיגות, אנחנו נתעורר תוך עשר שנים עם שלמת בטון ומלט דרומית לחיפה וצפונית לגדרה. יבנו פה בכל מקום משהו מכוער ופשוט לא מתאים. הדור שלנו, ואני בדיוק בגיל המדינה, הוא הדור שצריך להעביר לילדים אתרינו ארץ, את ארץ הקודש הזאת, אנחנו הדור שנראה אם נהפוך אותה לארץ המכוערת בעולם, או שנשתמש בה ונבנה אותה בצורה שתהיה הולמת לדורות הבאים. ולכן הדבר הראשון הדרוש לנו הוא שטחים פתוחים. ורכבת. מיום שחזרתי מושינגטון חזרתי ואמרתי: רכבת מהירה. כל הארץ

הצרה הזו כנויה לרכבת מהירה ולחיבורים. אין ארץ שיותר מתאימה לסיפור הזה של רכבת. הסבירו לנו בעבר שאם נקים רכבת, היא לא תהיה מלאה. זה לא המצב. יש היום 18 רכבות מתל-אביב לבאר-שבע, בחודש הבא יפעלו 36 רכבות. למה? כי הרכבות מלאות. כל ה-18 רכבות שלוקח להן עדיין 65 דקות להגיע מת"א לבאר-שבע. כי האנשים הבינו שבמקום להיתקע בפקקים בכביש לתל-אביב במשך שעתיים-שלוש, יותר טוב לעלות לרכבת. למרבה הצער זאת עדיין מהרכבות המפגרות בעולם. אפשר גם אחרת. עם השקעה מתאימה באמצעות השוק הפרטי, אפשר להקים את הרכבת המהירה מחיפה לבאר-שבע. המרחק בקו באר-שבע-תל-אביב יהיה 50-55 דקות ובסופו של דבר תהיה לנו רכבת מדן ועד אילת. זה סיפור אלמנטרי.

כדי שלא יאמרו לי שאני שוגה בחלומות אומר לכם עוד משפט אחד הקשור בתחום המימון. אם היינו סוציאליזם הייתי אומר תוציאו אגרות חוב לחמישים שנה. מה זה אגרות חוב? זה מימון על פני דורות. שאלו את ילדינו ונכדינו האם הם יעדיפו לנסוע ארבעים דקות מתל-אביב לבאר-שבע בארץ יפה והם, שיהיו יותר עשירים ישלמו מסים יותר גבוהים למימון הרכבת על פני זמן, או שעדיף להם שלא נעשה דבר והם ינהגו כמו במקסיקו סיטי, שם כל אחד נוסע, אבל אף אחד לא מתקדם ושם יש מטרו מצוין. ברור שהם היו מעדיפים את הברירה הראשונה. אבל אנחנו קפיטליזם ואולי אפילו רוצים להיות "קפיטליזם נאור". וזו בעצם הבחירה: האם נהיה קפיטליזם נאור או חס וחלילה קפיטליזם דוגמת דרום אמריקה. זה המבחן של השנים הקרובות.

לכן אנחנו חייבים היום להתחיל להוציא אל הפועל את הפרויקטים המרכזיים – רכבות, תשתיות, מפעלי התפלה – להוציא אותם אל הדרך, עם ביקורת שתהיה, ולהתחיל. זו ההזדמנות של אריק שרון וסילבן שלום ואיווט ליברמן וכל הקבוצה הזאת שרוצה לעשות. הם יכולים להיות הדור שלקח את הארץ הזאת – שיש לה היי-טק של ארצות-הברית, אינפלציה של אירופה ותשתיות של עולם שלישי וגם חוסר ביצוע ממשלתי של עולם שלישי – ולהעלות אותה על דרך המלך. זה המבחן שלהם.

אני רוצה להציג בפניכם את פרויקט הנגב ולעבור גם לנושא של ערכים ומנהיגות. פרויקט הנגב היום, אני קורא לו "ישראל חדשה בנגב", הוא פרויקט אלמנטרי. חזון פיתוח הנגב היה של דוד בן-גוריון אבל הוא התחיל לבצע אותו בגישה מוטעית. מה היתה הטעות? אפשר לשפוט אנשים ופעולתם רק בהתאם לתנאי הזמן שבמסגרתו הם פעלו. התפיסה של בן-גוריון היתה שאנחנו מקימים עיירות פיתוח, כאשר מסביב לכל

אם ישראל חפצת חיים, עליה לגבש נורמות שלטון, ערכים ומנהיגות

אחת מפעל טקסטיל. ומה קרה בפועל? הלך המפעל – הלכה העיירה. גישה זו אינה יכולה להיות רלוונטית היום. אציג בפניכם את מה שאני קורא "משל אופקים" כדי להבהיר מה הסיפור. ברגע מסוים באים ואומרים: באופקים יש אבטלה קשה של עשרים אחוז. מה עושים? עושים פופוליטיקה וכל הארץ גועשת. למחרת, אחרי פופוליטיקה, הזמינו גם אותי להתראיין אצל הבכיר במראייני ישראל.

מה לעשות עם אופקים? הוא שאל.

אמרתי: באר־שבע היא מטרופולין עם ידע, עם תחבורה לתל־אביב, עם תחבורה אזורית.

הוא אומר אופקים, אני אומר באר־שבע. הוא חושב שאיני

מבין ואומר לי: אבישי, אני מדבר על אופקים.

ואז נופל לי האסימון ואני שואל אותו מה המרחק בין

אופקים לבאר־שבע? הוא משיב: שעה.

רבותי, מהבית שלי בשכונה ט' ברחוב יריחו בבאר־שבע

לאופקים – 14 דקות. עם שיפור הכביש, זה יהיה 10-

12 דקות.

"הגבעות מאחורי"

באר־שבע הן

העתיד של ישראל.

על הגבעות האלה

אפשר לבנות

מטרופולין של מיליון

תושבים עם בית

חולים, אוניברסיטה,

רכבת, היי־טק,

ביו־טק ומדי־טק."

כל הסיפור הזה של העיסוק באבטלה הוא קשקוש נוח

לעתים לאנשי פוליטיקה שרוצים להיבחר. לפני הבחירות

הם מכניסים לעיירת פיתוח מוכת אבטלה איזה איש

תעשייה, נותנים לו סכסוד, האבטלה יורדת לחמישה אחוז,

מנצחים את הבחירות, אחרי כן התעשיין יוצא, לוקח את

הכסף והאבטלה ממריאה שוב לעשרים אחוז. לכן הפתרון שהיום נדרש הוא ברור –

ליצור את המטרופולין של באר־שבע.

מה יש לנו שלא היה לדוד בן־גוריון? מהפכת הידע שמ־1995 שינתה את העולם, ולא

משנה מה קורה לה כרגע, שבאמצעותה מתוך האוניברסיטאות אתה מוציא ישירות את

כל התעשיות. תנפיק את הרווארד, תנפיק את סטנפורד, תנפיק את תל־אביב, אפילו

אותנו היום – זה מיליארדים. זה הרעיון וכולם איתנו ברעיון הזה. עכשיו המבחן

בביצוע.

פרויקט הנגב שעליו אני מדבר כולל חמש נקודות. הראשונה: האוניברסיטה הזאת, עם

הצעירים שלה, הולכת להקים עיר חדשה. למטרה זו קיבלנו מן המינהל 600 דונם

צמודים למיתחם האוניברסיטה. ב־150 הדונם הראשונים אנו מתחילים לפעול כבר מחר. אנחנו מכריזים על הקמת חברה שתנהל את הפרויקט, דוד ברודט יעמוד בראשה, ויחד איתה אנו מתכוונים להכניס למיתחם עשר חברות עם מרכזי מחקר לפיתוח. הרכבת תעבור באמצע ומנכ"ל הרכבת עמוס עוזאני כבר הסכים לכך. מתחנת הרכבת נקים גשר שיחבר את פארק ההיי־טק הזה עם האוניברסיטה. ופתאום באר־שבע תהיה דבר אחר. על הגבעות מאחורי באר־שבע, גבעות גורל, שהן העתיד של מדינת ישראל, אפשר לבנות עיר של מיליון תושבים, שני מיליון, שלושה מיליון. ועיר זו תהיה המטרופולין החדש. מחירי הדיור במטרופולין הזה יהיו 20 אחוז פחות מאלה הנהוגים בתל־אביב. יהיה למטרופולין הזה שדה תעופה בינלאומי בנבטים. בנוסף יש לנו בית חולים, יש לנו מכון כימי חשוב שבראשו יעמוד חתן פרס נובל, הנשיא לשעבר של האקדמיה המלכותית הבריטית, ראש המחלקה לכימיה של אוקספורד, יהודי ציוני שקנה בית בעומר הגיע לכאן עם החברה שהקים והוא עובד באמונה. סיכום ביניים: היי־טק וביור־טק, השיפור של הרכבת ושדה התעופה. זה ועוד. שום דבר רע לא יקרה אם נבנה עיר של צעירים עם יוזמה, עם קצת עזרה בתשתיות, עם מיקוד של העם היהודי. אמרתי את הדברים האלה לנשיא הבנק העולמי ולסטנלי פישר בבנק העולמי. המנהיגות היהודית בעולם – שמעולם לא היתה כל כך עשירה וכל כך מבולבלת – צריכה להתמקד בנגב ובגליל ולקחת על עצמה את הפרויקט הזה. הנקודה הרביעית בחמסה שאני מציע – פרויקט חברתי חינוכי אמיתי וממוקד. בתור בוגר הבנק העולמי אני רוצה לומר לכם שעבדתי בארבע יבשות למעלה מעשור, והטעויות הגדולות ביותר היו של "ארגונים לא ממשלתיים", כאשר כל אחד היה עושה טוב במקום אחד והסכום הכולל של כל הנקודות הטובות היה גרוע. וכל כך למה, כי הניסיון לתקן את העולם נעשה ללא פוקוס, בלי מיקוד. אנחנו נתמקד בשלושה פרויקטים: שיפור משמעותי של הבגרות באזור; פרויקט ספורט גדול עם חונכות ועם ניהול נכון; חברת כוחות שתוכיח את כוחו של המטרופולין.

התחום החמישי בחמסה המטרופולינית יהיה – הברואים. אין תקומה לבני ישראל בלי בני ישמעאל. בנושא הברואי כל ממשלות ישראל לא עשו דבר אף לא כהוא זה. וזה נכון גם לגבי כלל האוכלוסייה הערבית בישראל. זה הזמן לתת ולקבל. לעבוד יחדיו, לעזור זה לזה, להשקיע. לתת ולקחת כשבאמת אנחנו ביחד. אחרת הסיפור הרמוגרפי המתפתח בנגב ברור ומשמעותי ברורות. וכל מי שחושב שהוא ג'באר יידע שכסופו של דבר ג'בארים לא בדיוק מנצחים. זה הפרויקט הגדול של, באר־שבע החדשה, ישראל החדשה בנגב.

אם ישראל חפצת חיים, עליה לגבש נורמות שלטון, ערכים ומנהיגות

הפרויקט השני הוא אזור שדה בוקר, מצפה רמון וירוחם. לב הנגב. והחלק השלישי – אילת ועקבה. לפני ארבעה שבועות כינס המלך עבדאללה דיון בינלאומי על הפרויקט שהוא רוצה לפתח בעקבה, הכולל תיירות, תעשייה קלה ומגורים. המלך הזמין באופן פרטי רק שני אנשים – את יוסי ורדי ואותי. ישבנו ושוחחנו עם טובי האנשים מהמפרץ,

**"ישראל היתה
המדינה השוויונית
ביותר בעולם
המערבי עד 1975,
לפני תשלומי מיסים
ותשלומי העברה.
היום אנחנו שניים**

ממצרים וממדינות ערביות אחרות. כולם מתפללים שבעתיד יבוא יום אחר, שונה מן הימים האלה, ובהם יתאפשר פיתוח משותף. בעיניי הכל אילת ועקבה הן פרויקט אחד. בינתיים, כיוון שאנחנו לא מצליחים לפתח את שתי הערים האלה כיחידה אחת, עקבה תעלה, אילת תעלה. בסופו של דבר זה יהיה האזור השלישי. את יתר הנגב צריך להשאיר פתוח. שיהיה לנו פרובנס של הנגב כמו פרובנס של הגליל.

**באי השוויון
לארצות הברית."**

בכנס קיסריה שהתקיים לא מזמן אמר אחד המנכ"לים לשעבר של משרד ראש-הממשלה: אני עזבתי את הממשלה כי במסגרתה אי-אפשר לעשות שום דבר. אי אפשר, כי בין הביורוקרטיה והפוליטיקה זה אבוד. גישה זו אינה מקובלת עלי. מה שנדרש לדעתי הוא לחפש "סוכני שינוי" אמיתיים בתוך הממשלה, במשרדים, בשוק הפרטי, באקדמיה ולהתחבר יחד – ולבצע. וזה אפשרי.

ואביא לכם דוגמה איך ניתן לעשות. יש לי דוקטורט מאוניברסיטת סטנפורד. כשבאתי לכאר-שבע אמרתי לחברים, בואו נקים כאן את עמק הסיליקון כמו בסטנפורד. החבר'ה אמרו: שמע, סן פרנציסקו זה לא באר-שבע. ולא עשינו. לפני שלושה שנים הייתי האורח של ג'ים האנט, מושל צפון קרוליינה. עד 1960 היתה זו המדינה השנייה בעוניה בארצות-הברית. רק מיסיסיפי היתה יותר ענייה. באותם ימים הגיע למדינה מושל עם חזון ושאל – מה אפשר לעשות כדי לשנות את המצב? יועציו אמרו לו: תשקיע באוניברסיטאות, תקים פארק באמצע, והכל ישתנה. בבחירות כשל המושל. מיד אחריו הגיע למדינה מושל בשם טרי סנפורד שעזר לג'ק קנדי לנצח בבחירות. ביחד לחצו השניים על אי.בי.אמ. להיכנס למדינה תוך שהם מבטיחים להם סובסידיות. היום צפון קרוליינה היא מדינה עם 33 אלף דולר תוצר לנפש – כפול מזה הקיים בישראל. ואנחנו? שעה אחת דרומית לתל-אביב, עם כל הצעירים, עם הארץ של בן-גוריון וספיר, לא יכולה להגיד שאי אפשר לבצע את אותו הדבר אצלנו כיוון שזה מסוכן.

הבעיה של מדינת ישראל כיום היא כמו בעיית הקשר הגורדי. אנחנו צריכים להחליט. אין דרך אופטימלית, אבל קיימת דרך שבמסגרתה אנשים יהיו הגונים, ויחד עם זאת יוכלו לחתוך פינות. אם נהיה משותקים לגמרי, אנחנו בדרך לגיהנום. אם נפרוץ בלי הגינות – גם רמת השחיתות תגאה. החיים הם דרך ביניים, כפי שאמרו פעם במפא"י הישנה. דרך ביניים הבנויה על אנשים שיהיו מוכנים לקחת על עצמם את אחריות הביצוע. לא חשוב כמה אופיע בתקשורת. חשוב מה שאמרו במקורותינו: אדם שמעשיו גדולים ממילותיו.

זה המקום לומר גם דבר אחד לתקשורת. הייתי רוצה שהתקשורת לא תצלם אנשים שחותכים סרטים לחנוכת גשרים או רכבות, אלא תצלם ותכתוב מי הקים את הגשרים האלה, מי סלל את מסילות הברזל. לא מי שחתך את הסרט חשוב אלא מי שביצע. שהקים יש מאין. גדולתו של אדם, גדולתו של עם, נמדדת אם הוא מסתכל קדימה למען בניו ובנותיו, נכדיו ונכדותיו. אם לא תיבנה לנו מנהיגות הולמת יכולה המדינה להגיע למקום לא טוב.

אני מבקש לסיים את דברי בנגיעה בנושאי גלובליזציה ומנהיגות. חשוב לומר בצורה הברורה ביותר: גלובליזציה זו מתנה אבל גם סכנה. אם נחיה רק על תרבות החומר, אם לא נבנה פה מדינה בעלת איכות חיים, עם מורשת יהודית ומורשת אורחית – אותם ששים-שבעים אלף צעירים שהם השאור שבעיסה, הם המנוע שסוחב את העם הזה במעלה הדרך, יגידו לא חלק לי בישראל, לא נחלה בכך ישי, והם יתחילו לצאת לארצות-הברית, שרוצה את הצעירים הטובים והמבריקים שלנו.

מכל הטעמים האלה צריך להבין שאי אפשר עוד לדחות את התהליכים האלה. וכדי לאפשר זאת דרושה מנהיגות. מנהיגות איננה רק ראש-ממשלה. מנהיגות היא במינהל, מנהיגות היא בבית הספר, מנהיגות זה בכל מקום. כשהייתי צעיר חשבתי שהדבר המרכזי בחיים זה תמריצים ומערכת ארגונית. ככל שהתבגרתי וחייתי את חי ראייתי עד כמה משפיע הגורם האנושי. כאשר סיימתי את לימודי כסטנפורד לקחתי קורס אחד מחוץ לכלכלה מתמטית שנקרא "מנהיגות בארגונים". היו בקורס הזה רק שני ספרי חובה – "דון קישוט" ו"מלחמה ושלוה". מיהו המנהיג? דון קישוט שנלחם בטחנות הרוח או גנרל קוטווב של טולסטוי שאמר "הגיבורים אינם קובעים, רק כוחות ההיסטוריה". גנרל קוטווב קרא לנפוליאון, ונפוליאון נכנס לחורף הרוסי, והיתר הוא היסטוריה שאתם מכירים. המנהיגות והאנשים הם הקובעים. אם במקום אדולף היטלר היה צומח מנהיג

אם ישראל חפצת חיים, עליה לגבש נורמות שלטון, ערכים ומנהיגות

אחר, ברור שהפאשיזם היה צומח עם התמוטטות הכלכלה והבורגנות הגרמנית, אבל המחיר שאנחנו והעולם שילמנו לא היה נדרש. אם במקום פרנקלין רוזוולט, הנשיא בזמן השפל הגדול בארצות-הברית, היה סנטור כמו ג'וזף מקרתי מכהן כנשיא, היתה ארצות-הברית הופכת למדינה פשיסטית.

**"כל הארץ הזו,
הצרה הזו, ישראל,**

בנויה לרכבת

מהירה ולחיבורים

אליה; אין ארץ

שיותר מתאימה

לסיפור הזה של

רכבת; וזה מה

שדרוש לנו".

גם היום, בכל מקום, המנהיגות קובעת. דרושים מנהיגים שמוכנים לפרוץ דרך, שמבינים שהם משרתים את הילדים שלנו. מנהיגים עם פחות אגו, יותר צניעות, יותר יושר. כי אם אנחנו באמת רוצים להיות אור לגויים, החובה שלנו בתחום המנהיגות היא להראות שחפצי חיים אנחנו. חנוך לביא: תודה רבה לפרופסור אבישי ברורמן. שמענו את הדברים, את החזון של "מר נגב" אם אפשר לכנות אותך כך. שמענו גם שבאר-שבע נמצאת במרחק של בסך הכל חמישים דקות בתל-אביב, עוד מעט, כשהרכבת תשתפר. מה אם כך העניין לקיים את הנגב כאזור נפרד? אולי אנחנו צריכים לומר שאם באר-שבע ותל-אביב מצויות במרחק של חמישים דקות, הרי מדן ועד אילת זה 150 דקות עם רכבת מהירה, וכך יש לנו בעצם אזור אחד שאנחנו צריכים להסתכל עליו כמכלול ולא כפרפריות ומרכז.

עכשיו אני מבקש להזמין את שר הפנים וסגן ראש-הממשלה, הרב אלי ישי, לשאת את דבריו מנקודת ראותו של השר האחראי על התכנון הלאומי והמוניציפלי – מה המצב הנוכחי ומה נדרש לעשות בעתיד.